

KARADENİZ'DE YUNAN-ERMENİ İŞBİRLİĞİ Amerikalılar Doğu Karadeniz'i Ermenilere veriyordu.

Venizelos'un asıl amacı, Kafkaslara kadar uzanan Yunan hakimiyeti kurmaktı. Ermeniler ise Batı'nın desteği ile doğda altı vilayete Trabzon İlini de ekledi. Rum ve Ermeniler terör faaliyetlerini artırdılar. Çeteler kurup örgütlendiler. Çok kan döktüler.

Ahmet GÜRSOY

30 Ekim 1918 sonrasında İngiltere, Fransa, İtalya arasında paylaşılmasına başlanılan Anadolu toprakları, 15 Mayıs 1919 tarihinde başlayan Yunan işgaliyle birlikte plandan uygulamaya geçer. Bundan sonra işgal, isyan ve mücadele iç içe girer. Bu dönemde silahlı mücadele yanında özellikle Yunan kilisesi ile İstanbul Fener Patrikhanesinin etkili rolü kendisini göstermeye başlar. Öte yandan Karadeniz bölgesinde sadece Yunan ve Pontusçular değil Ermeniler de hak iddia etmeğe başlar ve Yunanistan'la aralarında işbirliği görüşümlü derin bir rekabet sürer.

RUS İŞGALİ BİTERKEN YERLİ RUM VE ERMENİLER

Zaten en başından itibaren Rus işgalinin kılavuzları Rum ve Ermenilerdi. Ruslar, işgal ettikleri Karadeniz şehirlerinin pek çok bölgesini yakıp yıkmışlardı. Özellikle Trabzon'da cadde açmak için şehrin Türk ve Müslümanlarca önemli sayılan kimi camii ve mescitleri hatta konakları, evleri, yıkmışlardı. Bütün sokak adlarını Ruslaştırmışlar, Belediye meclisini değiştirmişlerdi.

Rus işgali başlarken, katliam ve tacizlerden çekinen bölge halkı, Giresun Samsun yönünde göçe başlamıştı. Kendi yurdunda muhacir durumuna düşen Trabzon, Rize ve Gümüşhane halkı, bir müddet geri dönmeydi. Çünkü geride daha büyük bir bela vardı. Rus işgalin bitmesinden sonra Ermeni ve Rum çeteleri harekete geçti.

Yerli Rumlar, bir taraftan Yunanistan başbakanı Venizelos aracılığı ile siyasi, diğer taraftan Yunanistan'ın yanında Fener Rum Patrikhanesinin desteği ile Samsun'dan Hopa'ya uzanan tüm Karadeniz bölgesinde kurdukları çetelerle silahlı eylemlere başladı. Amaçları, Eski Trabzon Rum devletini, yani Bizans'ı yeniden diriltmekti. Bu sebeple neredeyse her il ve ilçe de onlarca çete kurarak Türklere karşı kıyımaya başladılar.

Ermeniler, Rus ordusunun bir parçası olarak, Rus ilerleyiş sırasınca neredeyse tüm Doğu Anadolu'da katliamlar yaptı. Ruslar çekildikten sonra kendilerine Sevr ile vad edilen Doğu Anadolu'da altı vilayete hâkim/sahip olabilmek için hem siyasi ve hem de silahlı mücadele başlattı. Hatta bu altı vilayete çok geçmeden yenilerini ekledi. Giresun'a kadar uzanan ve Trabzon ve Rize'yi içine alan Karadeniz coğrafyasına da istiyordu.

VENİZELOS'TAN AÇIK TALEP

Osmanlı Devleti'nin savaştan çekildiğini belgeleyen Mondros Mütarekesi'nden hemen sonra, 2 Kasım 1918'de İngiltere Başbakanı Lloyd George'a bir

mektup gönderen Yunanistan Başbakanı Venizelos, Rum nüfusun bulunduğu Türkiye'nin batı bölgesinin Yunanistan'a ilhak edilmesi gerektiğini ifade etti. Aynı mektupta, bu hususun aynı zamanda İtilaf Devletleri'nin uğrunda savaştığı ilkelere arasında yer aldığını hatırlatarak, isteklerini gerekçelendirdi.

Venizelos, bir taraftan Karadeniz'de yeni Rum yapılanmasını silah, araç gereç ve göçmenlerle nüfus bakımından desteklerken, öte taraftan, bütün dikkatini Ege ve Trakya üzerine yoğunlaştırmıştı. Öncelikli hedefi batı Anadolu'ydu. Çünkü bir anda hepsine sahip olamayabilirdi. Bu sebeple "Doğu ve Batı Trakya, İstanbul, On iki Adalar, Kıbrıs ve Doğu Karadeniz üzerinde de hak iddia eden Venizelos, 3-4 Şubat 1919'da Paris Barış Konferansı'nda bu iddialarının bir kısmından şimdilik kaydıyla vazgeçmiş ve çabalarını Batı Anadolu üzerine yoğunlaştırmıştı."

PONTUSÇULAR İTİRAZ ETTİ.

Venizelos'un bu davranışı, Tüm Doğu Karadeniz'de Rumların tepkisini çekti. Trabzon Metropoliti Hrisantos, başta olmak üzere Fener Rum Patrikhanesi de Venizelos'a ses yükseltti. Hatta Fener Patrikhanesi Patrik Vekili Dorotios başkanlığındaki bir heyetle Avrupa'ya göndererek Pontusçu Rumlara destek olmaya çalıştı. Heyete yer alan Trabzon Metropoliti Hrisantos, 2 Mayıs'ta "Trabzon Metropoliti ve Gayr-i Müstahsil Rumların Murahhası" sıfatıyla imzaladığı bir muhtırayı konferansa sundu. Bölgedeki nüfus üzerinden amaçlarını anlatan Hrisantos, beklediği desteği alamayınca, Trabzon'a döndüğünde Türklere Rumların birlikte hareket etmeleri gerektiğini, Rumların Türklere sadece Özerk yönetim istediğini ileri sürdü. Hâlbuki Hrisantos'un "Türklere birlikte yaşama" açıklamasından kısa bir süre sonra Batum'a ve Tiflis'e Yaptığı ziyaretlerle bakıldığında Rum ve Ermeni ileri gelenleri ile görüşmelerde bulunduğu ve Pontus Rum Devleti fikrinden vazgeçmediği görülmektedir.

Trabzon Rum Metropoliti Hrisantos siyasi çabalarını Batum'da sürdürürken, Venizelos da kurnaz bir politikayla yoluna devam etti. Hem Batı Anadolu'da Yunan ilerleyişinin önünü açmaya ve hem de İngilizlerin, Ermenilerin, Pontusçu Rumların desteğini almaya ve böylece batı kamuoyunun sempatisini kazanmaya çaba gösterdi. Bu politik strateji, Doğu Karadeniz'de Pontusçu Rumlarla Ermenileri, hatta Gürcüleri bir devlet çatısı altında bir araya getirme girişimiydi. Gerçekleşirse elbette Yunanistan'ın himayesinde olacaktı. Böylece neredeyse tüm Anadolu'da ciddi bir Yunan hakimiyeti görülecekti.

ERMENİLER YUNANLILARI DESTEKLERİDİ AMA..

Ermeniler de gelişmelerin başında Venizelos'un siyasi düşüncelerine kapılarak onun politik görüşlerinin cazibesine inanmış ve olumlu bakmış, Yunanistan'ın Trabzon'u işgaline desteklemişlerdi. Hatta Ermenistan'ın eski Cumhurbaşkanı Avedis Hatisyan, İngiliz Yüksek Komiseri Amiral Robeckle görüşerek Türk Milli Hareketi'ne destek olan ve Trabzon yoluyla yapılan Rus yardımlarının önlenmesi için Venizelos'un Yunan donanmasını Karadeniz'e göndermesini ve Trabzon'u işgal etmesini dilediklerini bildirmişti. Yunan ordusunun Trabzon'u kolayca işgal edebileceğini iddia eden Hatisyan, Ermeni askerlerinin de Erzurum üzerine yürüyerek bu plana destek

verebileceklerini söylemişti. Ancak sonra durumun seyri değişti.

verebileceklerini söylemişti. Ancak sonra durumun seyri değişti.

ERMENİLER KARADENİZ'İ İSTİYOR.

Tartışmalar sürerken Trabzon üzerinde çatışan Ermeni-Rum istekleri, Yunan başbakanı Venizelos'un burayı Ermenilere bırakmasıyla bir çatışmaya dönüşmedi. Venizelos'a göre Ermenistan, altı Ermeni vilâyetinden başka Rus Ermenistan'ı, Trabzon, Ar-dahan ve Kilis'i de içine alabilirdi. Bogos Nubar Paşa da, Türkiye Ermenilerinin önderi olduğu iddiasıyla, Paris Konferansı'na sunduğu bir muhtıradan, "Ermeni Cumhuriyeti'nin yaşayabilmesi için Karadeniz sahilinde bir limana ihtiyacı olduğunu" belirtmişti. Bu muhtıradan Ermenistan'ın sınırları Hazar Deniziyle Akdeniz ve Karadeniz arasında uzayan koca bir imparatorluk olarak ifade edilmekteydi. Hâlbuki Ermeniler daha önceleri sadece Van civarında kurulacak bir devlet ile yetinemediklerini söylemekteydiler. Ancak bu talepler aşırı bulunarak tepki ile karşılandı. Nitekim Lloyd George dahi Ermeni isteklerini fazla bulmuş, yalnız yine de Ermeni Devleti kurulması fikrini savunmaya devam etmişti.

Paris Konferansı'nın sürdüğü sıralarda Erivan Parlamentosu, Trabzon'un da içinde bulunduğu yedi Türk vilâyetinin Ermenistan ile birleştiğini ilân etti ve 28 Mayıs tarihinde Büyük Ermenistan Cumhuriyeti'nin kurulduğunu açıkladı. Ayrıca Wilson'dan şu isteklerde bulunuldu:

1-Uçbuçuk milyonluk bir Ermeni yurdunun teşis edilmesi.

2-Karadeniz sahilinde bir limanın ayrılmaması gerektiği,

3-Diğer yerlerdeki Ermenilerin süratle doğuya nakledilmesi.

Buradan da anlaşılacağı gibi Ermenilerin yürüttüğü yoğun propaganda işe yaradı. İtilaf Devletleri gerçeği görmek yerine çıkarlarını düşünerek Osmanlı Devletiyle imzalanan Sevr Antlaşması'na yeni maddeler ekledi:

Madde 88-Türkiye, Ermenistan'ı hür ve bağımsız kabul edecektir.

Madde 89-Osmanlı Devleti ile Ermenistan ve diğer müttefik devletler, Erzurum, Trabzon, Van ve Bitlis illerinde Türkiye ile Ermenistan arasındaki hudutların tespitini A.B.D. Başkanı'nın hakemliğine bırakmıştır. Ayrıca Ermenistan'a Trabzon ilinden serbestçe yararlanma hakkı verilecek, ihracat ve ithalatını serbestçe yapabilmeleri için Ermenilere bir serbest liman kiralanacaktır.

HAYALLER VE HEDEFLER SONA ERDİ.

1919'da M. Kemal paşa Samsuna çıkıp havzaya geçtikten sonra bölgenin durumunu açıklayan telgraflarla peş peşe Sadaretli (Başbakanlığı) bilgilendirdi. Rum çetelerinin neler yaptığını açıkça belirtti.

1920'ye gelindiğinde Yunanistan'da siyasi durum karıştı. Venizelos seçimi kaybetti ve Kral Konstantin ikinci kez ülkesine geri döndü. Ancak Türk Hükümeti bu fırsatı değerlendirebilecek güçte değildi. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin otoritesi henüz ülke çapında yerleşebilmiş değildi. Dolayısı ile Pontusçuların faaliyetleri bir süre daha devam etti.

Nihayet Türk Hükümeti, Pontus hareketini askerî tedbirlerle yok et-mek üzere 9 Aralık 1920 tarihinde Merkez Ordusunu kurdu. 12 Haziran 1921 tarihinde Karadeniz bölgesi savaş sahası ilân edilerek bölgedeki Rumların, güvenlik nedeniyle iç bölgelere göç edilmelerine karar verdi. Ve 16 Haziran 1921'de uygulamaya koydu. Ardından Zara bölgesinde çıkan Koçgiri isyanını bastırmak üzere Merkez Ordusu komutanı Nurettin Paşa ile emrinde Topal Osman Ağa komutasında Giresun 47. Alayını görevlendirdi. İsyân bastırıldıktan sonra Merzifon Amerikan kolejine baskın düzenlendi, buradaki Pontus evraklarına, silahlara ve mühürüne el konuldu. Çete elebaşları tutuklandı.

Ermeni gaddarlığına daha fazla tahammül edemeyen Ankara Hükümeti, Doğu'da 15. Kolordu komutanı Kazım Karabekir komutasında hareket başlattı(28 Eylül 1920). Bir dizi savaş sonrası Ermeniler yenildi. Kars ve çevresini Karabekir'e bırakmak zorunda kalan Ermeniler, bugünkü Ermenistan'ın batısına çekildi. Gümrü Savaşı sonrasında barış istemek zorunda kaldılar ve 3 Aralık 1920 Gümrü anlaşması imzalandı. Böylece Ermenistan'ın hayali de son buldu.

Anlaşmayla, Kars bölgesinden Ermenistan'a çok sayıda Ermeni göçerken, Ermenistan da Kars'a çok sayıda Müslüman (çoğu Kürt) göç etmişti.